

Tekst 1

GELUK

1 “Nooit meer je fietsband plakken. Nooit
meer de lege flessen wegbrengen. Nooit meer
onkruid wieden.” Met deze vooruitzichten
trachtte de Staatsloterij onlangs de kranten-
5 lezer te verleiden om een staatslot te kopen.
Wie droomt er zo nu en dan niet van om rijk
te worden? Blijkbaar steeds meer mensen,
want Nederlanders geven hoe langer hoe meer
geld uit aan loterijen. En hoewel iedereen wel
10 de verhalen kent van loterijwinnaars die ten
prooi vielen aan geldbeluste ‘vrienden’, wijst
onderzoek uit dat rijkere mensen gemiddeld
inderdaad gelukkiger zijn dan armere mensen.

2 Geld maakt dus gelukkig? Het is maar hoe
15 je het bekijkt. Sinds 1980 is de gemiddelde
Nederlander anderhalf maal zo rijk geworden.
Wie had twintig jaar geleden durven dromen
van een mobiele telefoon en een supersnelle
computer? Tegenwoordig zijn dat alledaagse
20 gebruiksartikelen. Toch zijn we in die twintig
jaar niet noemenswaardig gelukkiger gewor-
den. In 1980 noemde 87 procent van de
Nederlanders zich gelukkig of zeer gelukkig.
In 2002 was dat precies één procent meer.
25 Vijftig procent meer inkomen heeft dus
slechts één procent meer geluk opgeleverd.
Dit fenomeen doet zich niet alleen in Neder-
land voor. Internationaal onderzoek laat zien,
dat welvaartsgroei in arme landen zich nog
30 wel weerspiegelt in het geluk van de bevol-
king, maar dat er in rijke landen nauwelijks
verband bestaat tussen welvaartsgroei en
geluk.

3 Een voor de hand liggende verklaring is
35 dat we inmiddels zó rijk zijn dat we een
verzadigingspunt hebben bereikt. We hebben
eigenlijk alles al wat ons hartje begeert. Nog
méér rijkdom voegt nauwelijks iets toe aan
ons geluk. Waarom proberen we dan toch
40 steeds rijker te worden? Waarom doen we
massaal mee aan loterijen? Blijkbaar zijn onze
behoefte nog lang niet verzadigd. Maar als
we allemaal rijker worden, worden we toch
niet gelukkiger.

4 Heeft het dan te maken met onderlinge
45 vergelijking, met afgunst en jaloezie? Daar zit
iets in. Hoe we onze situatie waarderen, wordt
mede bepaald door de situatie waarin anderen
in onze omgeving zich bevinden. Maar ook dit
50 kan het verschijnsel niet helemaal verklaren.
Je zou dan verwachten dat mensen die rijker
worden, slechts tijdelijk gelukkiger zijn. Na
een tijdje gaan ze zich immers vergelijken
met hun nieuwe omgeving en zien ze vooral
55 mensen die nog rijker zijn. Hun geluk zou dan

weer snel naar het oude niveau terugzakken.
Dit blijkt echter niet het geval te zijn: rijkere
mensen blijven gelukkiger.

5 Er is echter nog een derde verklaring voor
60 het feit dat rijken gelukkiger zijn dan armen,
maar dat we niet gelukkiger worden als we
allemaal rijker worden. De Engelse econoom
Hirsch stelde vast dat naarmate een land rijker
wordt, de voorkeur van de bevolking ver-
65 schuift van goederen die relatief schaars zijn
naar goederen die in absolute zin schaars zijn.
Relatieve schaarste kan worden verholpen
door meer te produceren. Als er te weinig
voedsel is om de bevolking van een land te
70 voeden, is de oplossing gelegen in het verho-
gen van de voedselproductie. Hetzelfde geldt
voor de schaarste aan veel andere materiële
goederen, zoals kleding, meubilair, televisies,
auto's, computers. Rijke landen slagen er
75 beter in de schaarste aan deze goederen te
verminderen dan arme landen. In een land
waar vrijwel iedereen over deze goederen
beschikt, zijn de mensen dan ook gelukkiger
dan in een land waar ze voorbehouden zijn
80 aan een rijke bovenlaag.

6 Als we eenmaal van deze goederen zijn
voorzien, verschuift onze voorkeur echter
naar goederen die in absolute zin schaars zijn.
Deze worden door Hirsch positionele goede-
85 ren genoemd. Een bekend voorbeeld wordt
gevormd door schilderijen van een oude
meester, zoals Vermeer. Daarvan zijn er
wereldwijd niet meer dan 35 en dat zullen er
nooit meer worden, hoe rijk we ook zijn.
90 Naarmate we rijker zijn, groeit de vraag naar
Vermeers, waardoor de prijs ervan des te
sneller stijgt. Zelfs voor de rijksten onder ons
wordt een Vermeer dan onbetaalbaar. Dit
voorbeeld zou de indruk kunnen wekken dat
95 positionele goederen zeldzame verschijnselen
zijn. In werkelijkheid zijn ze echter alom
tegenwoordig. Veel goederen die zich op het
eerste gezicht niet van ‘gewone’ goederen
onderscheiden, blijken bij nadere beschou-
wing positionele goederen te zijn.

7 Neem een vrijstaand huis in een landelijke
omgeving. De vraag naar deze huizen groeit
naarmate we rijker zijn. In een klein, dichtbe-
volkt land als Nederland is het aanbod van
105 landelijk gelegen villa's echter per definitie
beperkt, waardoor ze verhoudingsgewijs
steeds duurder worden. Ondanks de wel-
vaartsstijging komen deze huizen daarom toch
niet binnen het bereik van meer mensen. En al
110 zouden we het platteland volbouwen met

- villa's, dan worden die snel minder aantrekkelijk doordat de omgeving minder 'landelijk' wordt.
- 8 Vervoer per auto is ook een positioneel
115 goed. Weliswaar heeft bijna iedereen een auto, maar dit betekent niet dat we aan reizen minder tijd kwijt zijn dan vroeger. Integendeel: er blijkt een 'wet van behoud van reistijd' te bestaan. Naarmate we over snellere en
120 goedkopere vervoermiddelen beschikken, gaan we meer en verder reizen waardoor we minstens even lang onderweg blijven. De laatste tijd zijn we zelfs meer tijd aan reizen gaan besteden. De verklaring hiervoor is
125 tweërlei: enerzijds zitten we elkaar, naarmate we meer auto's hebben, letterlijk meer in de weg en staan we vaker in de file. Anderzijds zijn we, juist omdat we over een auto beschikken, steeds verder van ons werk gaan wonen
130 en moeten dus meer reizen.
- 9 Misschien het duidelijkste voorbeeld van een positioneel goed is tijd. Tijd is geld, luidt het gezegde, maar het omgekeerde geldt niet: je kunt met geld geen tijd kopen. Of in ieder
135 geval maar een beetje. Rijke mensen worden wel iets ouder dan arme mensen, maar de tijd die tot je beschikking staat, is voor iedereen eindig. Het aantal uren in een dag en het aantal dagen in een jaar liggen onwrikbaar
140 vast. Lange tijd hebben we, naarmate we rijker werden, meer vrije tijd gekocht. Een flink deel van de welvaarts-groei is de afgelopen eeuw besteed aan verkorting van de arbeidsduur, maar daaraan lijkt langzamerhand een einde te komen. De verklaring hier-
145 voor is dat een uur vrije tijd steeds duurder wordt naarmate we in een uur werk meer gaan verdienen. Daarom willen we die kostbare vrije tijd zo efficiënt mogelijk besteden en er
150 zoveel mogelijk activiteiten in proppen. Het gevolg is echter dat ook onze vrijetijdsbesteding steeds meer lijdt onder de tijdsdruk en de jachtigheid waaronder we op ons werk gebukt gaan. Naarmate we rijker zijn, lijken we
155 steeds minder in staat echt van onze vrije tijd te genieten.
- 10 Zodra de economie even wat tegenwind ondervindt, de consumenten een stapje terug moeten doen en de regering de burgers met tal
160 van bezuinigingen confronteert, vestigt menigeen zijn hoop op economisch herstel. Als de groei maar eenmaal aantrekt, de koopkracht omhoog gaat en de regering meer
165 financiële armslag krijgt, zal het leven weer een stuk aangenamer worden. Zo luidt de verwachting. Maar is het eenmaal zover, dan is de onvrede des te groter als die verwachting niet blijkt uit te komen. Zolang we de illusie blijven najagen dat meer welvaart en rijkdom
170 ons gelukkiger zullen maken, zullen we steeds weer bedrogen uitkomen – althans de meesten onder ons.
- 11 Om aan onze welvaart echt meer geluk te kunnen ontlenen, zullen we ons erbij moeten
175 neerleggen dat de schaarste aan de meest begeerde goederen niet valt op te heffen. We zullen onze ambities moeten aanpassen. Dit betekent niet dat we ervan moeten afzien om naar meer welvaart en geluk te streven. We
180 zullen die vooral moeten zoeken in goederen die niet in absolute zin schaars zijn.
- 12 Aan de ene kant kunnen wetenschap en technologie ons nog vele nieuwe producten
185 leveren die het leven plezieriger en aangenamer maken, zoals het definitieve geneesmiddel tegen verkoudheid, de videofoon of de driedimensionale tv. Aan de andere kant zijn er nog vele mogelijkheden voor groei in de immateriële sfeer en in de vrijetijdsbesteding.
190 Niet door steeds méér activiteiten te ondernemen, maar door verdieping in een beperkt aantal. Van kunst en muziek genieten, een goed gesprek voeren, een boek lezen, een spel
195 spelen en de liefde bedrijven zijn onuitputtelijke bronnen van geluk. Het aantrekkelijke ervan is, dat ze meer bevrediging schenken naarmate je er meer tijd en energie in steekt. Een serieuze inhoudelijke discussie is bijvoorbeeld bevredigender dan het zoveelste
200 gesprek per mobieltje. De cijfers wijzen echter uit dat we voor deze activiteiten juist steeds minder tijd uittrekken: we zijn bijna de helft minder tijd gaan besteden aan het lezen van boeken, een kwart minder tijd aan sociale
205 contacten en de helft minder tijd aan gezelschapsspelen en spelen met kinderen.
- 13 Velen van ons klampen zich vast aan de illusie dat nog meer rijkdom ons eindelijk het
210 geluk zal brengen waar we al zo lang naar op zoek zijn. We zouden er echter verstandiger aan doen ons te richten op de ongeken- de mogelijkheden die onze huidige welvaart ons al biedt. De miljoenen mogen dan niet voor het oprapen liggen, voor het geluk geldt dat –
215 als je er maar oog voor hebt – wel degelijk.

naar: Paul de Beer, bijzonder hoogleraar Arbeidsverhoudingen aan de Universiteit van Amsterdam

uit: Trouw, Letter en Geest, 27 december 2003

Tekst 1 Geluk

- 1p 1 ■ Hoe kan het karakter van de tekst *Geluk* het beste getypeerd worden?
- A Deels als een analyse van het verschijnsel 'geluk' en deels als een pleidooi voor een andere levenshouding in welvarende landen.
 - B Deels als een beschouwing over 'geluk' en deels als een betoog dat gericht is tegen de overdadige welvaart in het rijke westen.
 - C Deels als een protest tegen de ongelijke verdeling van goederen in de wereld en deels als een oproep tot tevredenheid met wat men heeft.
 - D Deels als een wetenschappelijk onderzoek naar 'geluksgevoelens' en deels als een verslag van enkele persoonlijke bevindingen.

De tekst *Geluk* kan worden onderverdeeld in drie delen. Deze achtereenvolgende delen kunnen gezien worden als antwoorden op de volgende vragen:

deel 1: Maakt geld gelukkig?

deel 2: Waarom leidt meer welvaart niet vanzelf tot meer geluk?

deel 3: Hoe kunnen welvarende mensen gelukkig worden?

- 1p 2 □ Bij welke alinea begint deel 2?
- 1p 3 □ Bij welke alinea begint deel 3?

Er bestaan verschillende middelen om in de inleiding van een tekst de aandacht van de lezer te trekken.

Enkele van deze middelen zijn:

- 1 een herkenbare situatie schetsen;
- 2 een opmerkelijke bevinding rapporteren;
- 3 een betwistbare mening geven;
- 4 een uitdagende stelling poneren.

- 2p 4 □ Welke *twee* middelen worden in alinea 1 van de tekst *Geluk* ingezet?

“Maar als we allemaal rijker worden, worden we toch niet gelukkiger.” (regels 42-44)

- 1p 5 ■ Welke verklaring voor juist dit verschijnsel is, blijktens de tekst *Geluk*, de meest aannemelijke?
- A Geluksgevoelens zijn deels afhankelijk van de staat van rijkdom van anderen.
 - B Jaloezie blokkeert de gevoelens van tevredenheid van arme mensen.
 - C Rijkere mensen ontbreekt het aan mentale vermogens werkelijk te genieten.
 - D Toenemende rijkdom vermindert de kans op het bezit van waardevolle goederen.

“Internationaal onderzoek laat zien, dat welvaartsgroei in arme landen zich nog wel weerspiegelt in het geluk van de bevolking, maar dat er in rijke landen nauwelijks verband bestaat tussen welvaartsgroei en geluk.” (regels 28-33)

- 1p 6 ■ Welke verklaring kan er voor dit verschijnsel worden gegeven?
- A In de arme landen heeft men een minder materiële levensinstelling, in de rijke landen vindt men materieel bezit vanzelfsprekend.
 - B In de arme landen is er nauwelijks sprake van welvaartsgroei, in de rijke landen kent de economische groei vrijwel geen beperking.
 - C In de arme landen is men minder snel geneigd tot onderling vergelijken, in de rijke landen zijn de burgers verwickeld in een strijd om bezit.
 - D In de arme landen is nog lang geen materieel verzadigingspunt bereikt, in de rijke landen zijn de meeste consumenten tamelijk verwend.

“Je zou dan verwachten dat mensen die rijker worden, slechts tijdelijk gelukkiger zijn.” (regels 51-52)

- 2p 7 □ Leg uit waarom deze mensen ‘tijdelijk’ gelukkiger zouden zijn.
Gebruik voor je antwoord maximaal 20 woorden.

Eindexamen Nederlands havo 2006-I

1p **8** ■ Welk verband bestaat er tussen alinea 5 en 6?

Alinea 6 bevat

- A een conclusie van het gestelde in alinea 5.
- B een illustratie bij het gestelde in alinea 5.
- C een uitwerking van de verklaring in alinea 5.
- D een weerlegging van de verklaring uit alinea 5.

In de alinea's 7, 8 en 9 worden drie voorbeelden gegeven van goederen die positionele goederen blijken te zijn.

3p **9** □ Leg uit hoe het komt dat bepaalde goederen 'gewoon' lijken, maar bij nadere beschouwing positionele goederen blijken te zijn.

Gebruik voor je antwoord maximaal 30 woorden.

“Naarmate we rijker zijn, lijken we steeds minder in staat echt van onze vrije tijd te genieten.” (regels 154-156)

1p **10** ■ Hoe kunnen we, gelet op de structuur van alinea 9, deze bewering in argumentatief opzicht het beste typeren?

- A Als een conclusie.
- B Als een stelling.
- C Als een subargument.

“zullen we steeds weer bedrogen uitkomen” (regels 170-171)

1p **11** ■ Welke mensen zullen zeker bedrogen uitkomen in hun streven naar geluk?

- A Mensen die denken dat hun geluk afhangt van de ontwikkeling in wetenschap en technologie.
- B Mensen die denken dat hun geluk afhangt van rijkdom in de vorm van allerlei materiële zaken.
- C Mensen die zich erbij neerleggen dat de schaarste aan de meest begeerde goederen niet valt op te heffen.
- D Mensen die zich erbij neerleggen dat we moeten afzien van het streven naar meer welvaart.

Lees de onderstaande beweringen:

1 In ons streven naar geluk kunnen we ons het beste richten op goederen die niet in absolute zin schaars zijn.

2 In ons streven naar meer geluk kunnen we ons het beste richten op immateriële zaken.

1p **12** ■ Welke van deze beweringen komt overeen met de visie zoals afgeleid kan worden uit de tekst *Geluk*?

- A alleen bewering 1
- B alleen bewering 2
- C zowel bewering 1 als bewering 2
- D geen van beide beweringen

2p **13** □ Op welke denkbeeldige vraag geeft alinea 12 het antwoord?

Gebruik voor je antwoord maximaal 10 woorden.

1p **14** ■ Op welke tegenstelling wijst het woord 'echter' in regel 201?

- A Mensen zouden gelukkiger kunnen worden door andere activiteiten te gaan ondernemen in hun vrije tijd, maar in werkelijkheid blijven ze dezelfde dingen doen en besteden daar bovendien minder tijd aan.
- B Mensen zouden gelukkiger kunnen worden door meer energie te steken in een beperkt aantal activiteiten in hun vrije tijd, maar in werkelijkheid besteden ze daar juist steeds minder tijd aan.
- C Mensen zouden gelukkiger kunnen worden door zich in hun vrije tijd in meer activiteiten te gaan verdiepen, zoals kunst en muziek, maar in werkelijkheid doen ze juist het tegenovergestelde.
- D Mensen zouden gelukkiger kunnen worden door zich meer te verdiepen in de mogelijkheden van wetenschap en technologie, maar in werkelijkheid besteden ze juist meer tijd aan immateriële zaken.

Eindexamen Nederlands havo 2006-I

havovwo.nl

- 1p 15 ■ Hoe kan de functie van alinea 13 het beste getypeerd worden binnen het geheel van de tekst?
- A In alinea 13 wordt een aanbeveling gedaan.
 - B In alinea 13 wordt een afweging gemaakt.
 - C In alinea 13 wordt een nuancering gegeven.
 - D In alinea 13 wordt een samenvatting gegeven.
- Argumenten kunnen worden onderscheiden in, bijvoorbeeld, argumenten die gebaseerd zijn op:
- 1 controleerbare feiten;
 - 2 onderzoeksbevindingen;
 - 3 vermoedens;
 - 4 persoonlijke waardeoordelen.
- 1p 16 ■ Welke van deze argumenten zijn in de tekst *Geluk* terug te vinden?
- A Alleen 1, 2 en 3.
 - B Alleen 1, 3 en 4.
 - C Alleen 2, 3 en 4.
 - D Zowel 1, 2, 3 als 4.
- 1p 17 ■ Welke zin geeft het beste de hoofdgedachte van de tekst *Geluk* weer?
- A Mensen kunnen gelukkiger worden als ze minder consumeren en niet langer hun hoop vestigen op economisch herstel en rijkdom voor iedereen.
 - B Mensen kunnen gelukkiger worden als ze streven naar groei in immateriële sfeer en naar meer verdieping in hun activiteiten.
 - C Mensen kunnen gelukkiger worden als ze streven naar meer vrije tijd waardoor er tijd komt voor verdieping van meer activiteiten.
 - D Mensen kunnen gelukkiger worden als ze zich erbij neerleggen dat de schaarste aan de meest begeerde goederen niet valt op te heffen.
- 1p 18 ■ Hoe kan de houding van de auteur van de tekst *Geluk* ten opzichte van zijn onderwerp het beste gekarakteriseerd worden?
- A Bezorgd, maar weinig kritisch.
 - B Kritisch en betrokken.
 - C Neutraal en afstandelijk.
 - D Zakelijk en professioneel.
- 1p 19 ■ Voor welk soort lezerspubliek lijkt de tekst *Geluk*, gelet op de strekking en het taalgebruik van de tekst, het meest bedoeld?
- A Voor consumenten.
 - B Voor economen.
 - C Voor maatschappelijk werkers.
 - D Voor psychologen.

fragment 1

Valt geluk te bevorderen?

Naast alle adviezen voor een gelukkiger leven klinkt vanouds ook de waarschuwing dat er aan ons geluk niet veel te veranderen valt. Religies prediken dat de mens niet aan zijn noodlot kan ontsnappen en er zijn filosofen die menen dat geluk relatief is en dat het najagen van geluk ons daarom niet veel verder brengt dan een muis in een looprad. Uit onderzoek blijkt echter dat geluk wel degelijk bevorderd kan worden. Enerzijds middels verbetering van de samenleving en anderzijds door versterking van de persoonlijke kwaliteiten die nodig zijn om daarin te functioneren. Om de leefbaarheid van de samenleving te verbeteren moet in de eerste plaats gezorgd worden voor bestaanszekerheid. Voorwaarde voor verbetering is in alle gevallen dat burgers gestimuleerd worden het lot in eigen hand te nemen. Lijdzaam wachten op Vader Staat levert meestal niet veel op. Binnen ons rijke Nederland is ongeluk meestal niet een kwestie van materieel tekort. De hulpverlening met het pannetje soep heeft daardoor aan betekenis verloren. Tekorten zitten meer in de sociaal-emotionele sfeer. Die nood is minder makkelijk te lenigen met subsidies en professioneel advies. De persoonlijke eigenschappen die nodig zijn om gelukkig te

worden, verschillen enigszins per samenleving. In een individualistische maatschappij als de onze is het vooral van belang dat je goed voor jezelf kunt opkomen en dat je intieme relaties weet te leggen en vast te houden. Dat valt tot op zekere hoogte te leren. Behalve zelfredzaamheid speelt ook levenskunst een rol. Je moet ook iets moois van het leven weten te maken. Daarvoor moet je de juiste vormen weten te vinden, niet alleen persoonlijke interesses en levensdoelen, maar ook vormen om in gezamenlijkheid te beleven. Dat is best een opgave, want de standaardmodellen van vroeger passen niet goed meer bij de geïndividualiseerde mens van vandaag. Kortom, met het bevorderen van geluk bereik je meer dan alleen maar een aangename leven. In een aantal opzichten maakt geluk het leven ook 'beter'. Alle reden dus om het geluk een handje te helpen.

naar: 'Wat heet geluk?' door Ruut Veenhoven
uit: de brochure 'Geluk' van het Humanistisch Verbond

- 1p **20** ■ Wat is in dit tekstfragment het antwoord op de vraag "Valt geluk te bevorderen?"
- A Geluk valt niet te bevorderen, want de leefbaarheid van de samenleving kan pas gerealiseerd worden als eerst gezorgd wordt voor bestaanszekerheid.
 - B Geluk valt niet te bevorderen, want het is in onze maatschappij erg moeilijk om de juiste mentaliteit te ontwikkelen die nodig is om gelukkig te worden.
 - C Geluk valt te bevorderen door het opheffen van tekorten in de sociaal-emotionele sfeer en door de leefbaarheid van de samenleving te verbeteren.
 - D Geluk valt te bevorderen door verbetering van de samenleving als geheel en door de ontwikkeling van de vaardigheden van de mens als individu.

Zowel in fragment 1 als in de tekst *Geluk* is er sprake van een visie op de wijze waarop de mens zijn geluk kan bevorderen.

- 2p **21** □ Welke overeenkomst is er tussen deze beide visies?
Gebruik voor je antwoord maximaal 20 woorden.